

עם המות שריתי...

ימים אחדים לפני חיסולו הטוטלי והסופי של הגיטו השני ב"עיר" ("שטאט"). — שהתחיל ב-22 ביולי 1942 — הגעתי ל"קנטינה" של הגרמנים, שנמצאה בביתו של הד"ר ויטמן, במקום שם עבדתי כל הזמן בתור פועלת ומצאתי את השער סגור ומסוגר לפני... לבי פעם בקרבי וניבא לי רעות... באין ברירה חזרתי לגיטו. מצאתי שם את בני משפחתי שהועברו לפני זמן מה מן הגיטו הראשון שב"חולות", רצוצים ומדוכאים, כשהם צפופים יחד, מבוהלים ונדהמים ומחכים ביאוש לקצם הטרגי עם כל הקדושים, שנגזרה עליהם כליה מוחלטת, שלא היה כבר שום ספק בקרבתה. התחלנו לטכס עצה וגמרנו לגשת, דוגמת רבים מבני הגיטו, להכין לנו בונקר מתחת לבית בתקוה קלושה להנצל מן ההשמדה המיידית, ואולי — מי יודע? — אולי ה' ירחם...

בינתיים, נספחתי לפועלים, שהועברו מן הגיטו הראשון, לעבודת חפירת תפוחי-אדמה בשדות שמעבר לרחוב המונופוליובי. אותו יום נתקרבו אלי בשדה עלמה צעירה עם אחיה הקטן והתחילו להתחנן, שאעניק להם כמה תפוחי-אדמה לשבור את רעבונם המציק להם מאוד. בשפתה ובמראה הכרתי שהיא רוסייה. השתוממתי. שאלתי אותה מאין באו וכיצד נתגלגלו הנה. הסבירה לי, שהיא ממחנה העבודה לרוסים, שהובלו לגרמניה לעבודה ונשלחה בחזרה עם הנחשלים, שאינם מסוגלים לעבודה והצפויים לחיסול. רוצה היא לברוח מכאן, אין היא רוצה למות עם היהודים...

הבונקר שלנו (בביתו של ג'ובמכר) היה מוכן ומוסווה מעין, ואנחנו: אני, בעלי ליבל סטוק עם ילדתנו הלה, בת-העשר, אמי פסיל, אחי: שמואל רייכשטול, אשתו עם שני ילדיהם, דוד רייכשטול, אשתו עם ילדתם, אשת ד"ר וידרה ועוד 20 איש — ירדנו "למשכננו" התת-קרקעי והשתקענו שם בפתח מתמיד ובאזלת-יד למנוע את הגורל הנורא הצפוי לכולנו.

מעל ראשינו שמענו את צעדיהם וקולותיהם הפרועים של הגרמנים ועוזריהם — השוטרים האוקראינים, שבאו לחסל את הגיטו ולעשות בו כליה. לצאת ולמצוא טרף לחם ומים, שהבאנו תמיד בנפשנו, בימים אלה היה מן הנמנע. ילדו הקטן של אחי שמואל לא החזיק מעמד, חלה אנוש ונטה למות. בקש מים, ובבונקר אין טפת-מים להרטיב את שפתיו הצורבות מצמאון. לא יכולתי לראות בפרפוריו של הילד וגמרתי להביא לו מים ויעבור עלי מה. קמתי, לקחתי את הדלי והתגנבתי בחשכה אל גדות-התיל, שגבלו את הגיטו והיו נטויות ועומדות בתוך ה"טוריה". שאבתי מים ורציתי לחזור. ברגע זה צץ לפני שוטר מזוין ברובה

נטוי ללכי. ראיתי את המוות פנים אל פנים... לבי פג בקרבי. התשוקה לחיים היתה כה עזה... ברגע־משנהו בצבצה ועלתה בראשי הפגישה עם הרוסיה בשדה העבודה, ורעיון־בזק נצנץ במוחי... «הרפה ממני — קראתי לא בקולי — אני — רוסיה... תעיתי הנה ממחנה־העבודה של הרוסים ועכשו אני מחפשת לי אפשרות לצאת מכאן. איני רוצה למות פה...» השוטר, שכנראה, היה מרוסיה, נתן בי עינים תוהות והוריד את רובהו. — «שפיר, אם רוסיה את, הדרך לפניך... אינני יכול לעזור לך כרגע — המחנה מוקף גרמנים, המלטי לך ותתחבאי ומחר תבואי למקום זה, אולי אוכל לעזור לך...» ועצמו עומד ועוקב אחרי, איזוהי הדרך אבחר לנוס שמה. לא ידעתי אם לתת אמון בו, או, אולי אין הוא אלא טומן פח לרגלי. עשתונותי נתבלבלו. מכל מקום ברור היה לי שאין אני יכולה לחזור לבונקר ולגלות מקום מחבואם של היקרים לי.

התחלתי לרוץ ובמרחק־מה מצאתי בית־חורבה. נכנסתי שמה ותרתי לי מקום־סתר תחת אחת הקורות הנוטות לנפול של המעזיבה ונתכרבלתי תחתיה. לילה ויום שכבתי בנשימה עצורה. בעד הסדקים יכולתי לראות את הגרמנים עם השוטרים האוקראינים, שהתרוצצו כחיות טרף מטורפות עם רוביהם בידיהם לתור ולגלות את הבונקרים ולהסגיר להשמדה את שרידי הגיטו המוסטרים. הבתים עמדו פרוצים ושארית הונם של היהודים נשדדה ובחזה על ידם.

הרעב הציק לי מאוד. אמרתי: הרי ממילא אני צפויה למוות, הבה אנסה גרלי. בחשכת הלילה ירדתי ממחבואי ונתקרבת לי לאותו מקום בו שאבתי מים אמש, ובכוחות על־אנושיים התחלתי לחטט באצבעות ידי תחת גדרות־התיל עד שעלה בידי לחתור חלל כלשהו. תחבתי בו ראשי ובקשיים לא יתוארו נגררתי אחריו בגופי. כשעברתי וקמתי על רגלי, שמלתי היתה קרועה וכל גופי פצוע ושוע מכף רגל ועד ראש. אולם לא הרגשתי שום כאב ורק פחד־מוות אחזני בראותי שוב לפני את השוטר המזוין צועד נגדי ברובהו הנטוי. לתמהוני הרב נוכחתי הפעם שכוונתו היתה כנה: הוא הכיר אותי ונתן לי אות לברוח.

התחלתי לרוץ בשארית כוחותי בכוון הרחוב המונופוליובי לאורך הטוריה. לאשרי לא פגשתי נפש חיה עד שהגעתי סמוך לחורשה שעל יד שכונם של הפולנים. שם מצאתי ערימת־קש גבוהה, תחבתי בה את ראשי תחיבת־יענה... ונרדמתי תרדמה עמוקה. נתעוררתי באופל הליל מחלום־סיוט נורא: אבי המנות, ז"ל, הגיע אחרי ובהדיפה נמרצה שמט אותי מן הערמה...

החלפתי כוח, מחיתי דם־פצעי ולאור הבוקר הגעתי לביתה של מכרתי הפולניה «לוסיה», שיחדיו עבדנו בקנטינה ואצלה הפקדתי חלק ממלבושי, שבהם היה טמון כל הוני, לפני שעברנו לגיטו. כשראתני, לטשה עלי עינים: «מה, עודך בחיים?». השתתפה כאלו בצערי וזרקה לי אחת משמלותיה הבלות (שתרמה, אגב,

בהרבה להצלת). אולם עד מהרה התחמקה מן הבית וסגרה אותי. עמדתי על מזמתי הרעה. טפסתי חיש, בלית ברירה, על עליית-הגג ונסתרתתי בין הגרוטאות. עד מהרה הגיעו השוטרים האוקראינים, אולם במצאם את הבית סגור, נתפתו לטענותיהם של השכנים שבבית אין איש וכי ה"פולניה" הודונית הולכה אותם שולל.

כשחזרה בעלת-הבית "לוסיה" לביתה, מופתעה בשניה שאני עודני בחיים, כונתי את הרגע המתאים, ברחתי מן הבית ושמתי פני אל ה"קושארים", לבושה גויית.

ב"קושארים" התחלתי לחזר על הפתחים, ורבים מן התושבים, הפולנים בעיקר, הטו אוזן לי, כשספרתי להם את הפזמון (שאני עצמי כבר התחלתי להאמין בו...) שאני עריקה ממחנה העבודה לרוסים, והעניקו לי פת לחם תמורת עבודה בבית. אולם האוקראינים ברובם הביטו עלי בעין רעה ובוחנת, והתחילו להתלחש. אחת פלטה: "מו'ה אונה ז'ידובקה?"... (אולי היא יהודיה?) שניה הוסיפה נופך משלה, והשמועה עברה מפה לאוזן בחילופי נוסחאות, כרגיל. לא עברו ימים מועטים והגיע הקומנדנט של המשטרה, אסרני והתחיל חוקר אותי לשמי, לשם משפחתי, למקום מוצאי, מאין באתי, ואיים עלי שבאם לא ימצא אותי ברשימה של מחנה-הרוסים יקצץ אותי לחתיכות. עמדתי בשלי בעקיבות, למרות האיומים והמכות-רצח שספגתי במשך כל החקירה. יומים החזיקו אותי בבית-המאסר, כשהוציאוני לחפשי זחלתי על ארבע... האימפרוביזציה המוצלחת שלי והעמידה האיתנה שכנעו סוף-סוף את הקומנדנט הרוצח והוא צייד אותי בפתקת-תעודה: ש"אנסטאסיה איבנובנה קאבאלי" ממחנה העבודה לרוסים — רשאית להתגורר בכפר. הציעו לי עבודה בבית הכפרי רומן סמניוק, שהוא ואשתו היו זקנים עקרים וזקוקים היו לעובדים במשקם. מאז נכנסתי למסלולם של חיים חדשים. למדתי ועשיתי כל עבודות-הכפר. חלבתי את הפרות, כשהחלב קופא לקרח ואני עצמי יחפה בתוך השלג... (ה"בעלי-בתים" שלי עשו חשבון ומצאו שאין אני כדאית עוד לנעלים...) נשאתי את החלב בכדים העירה (12 ק"מ מן הכפר) ביחד עם "שיקסות"-הכפר ומכרתי אותו בבתים. בבית-פראו'מובסקי הרוקח (גם אצלו הפקדנו חלק מרכושנו) הכירה אותי בת-פראו'מובסקי והוכיחה נדיבות-לבה בזה שלא הסגירה אותי לגרמנים ונתנה לי עוד "נדבה" — מרכושי... המופקד אצלה — תמורת החלב שמכרתי לה. את התמורה הזאת הבאתי ל"בעלי-הבתים" שלי וקרני עלתה בעיניהם.

כך נמשך הדבר עד אביב שנת 1943. עבדתי כל עבודות-פרך. העבר הקרוב נראה לי מעורפל ורחוק... לפעמים נדמה לי שאני היא "נאסטאסיה הסובייטית" האמתית... אולם אימות-המלחמה המשתוללת והסכנות האורבות על

כל צעד ושעל, הדריכות האינסטינקטיבית המתמדת מנעו כל אשליה... התקוה הקלושה להגיע עד סוף המלחמה ולמצוא עוד מישהו מבני משפחתי בחיים, היא נתנה לי את הרצון והכוח להבליג על סבלי ולנשוא מרירות גורלי.

בקיץ 1943 התקדמו הרוסים אל קובל והתלקחו קרבות עזים. העמדות הקדומות עברו מיד ליד והמתיחות גברה. גברה גם התסיסה של האוקראינים במאבקם ל"סאמאסטוינוסט" (עצמאות) וההתמרדות באדוניהם הגרמנים. התחילו קרבות בין ה"בולבובצים" ובין הגרמנים ובעת ובעונה אחת שחיטות והריגות ברוסים ובנשי-הקצינים הרוסים שלא הספיקו לצאת עם בעליהן. שוב הייתי בסכנה ישירה מצד האוקראינים בתור "סובייטקה". אחד הרוסים ממכרי שבכפר הציע לי חרש שרות לפרטיזנים המאורגנים ביערות מסביב קובל. זכרתי כל מה שעבר עלי ומה שראו עיני בגיטו. לבי היה מלא נקם, ואחרי הסוסימה קבלתי עלי את שרות הרגול המסוכן לפרטיזנים. נצלתי את בקורי היומיומיים בעיר בתור "חלבנית", אספתי את כל האינפורמציה האפשרית ומסרתיה לפרטיזנים. האוקראינים התחילו לחשוד בפעולותי ואחד מהם התחיל לעקוב אחרי ולהציק לי מאוד. מסרתי את הדבר לפרטיזנים, והם לא הססו, חדרו לביתו בלילה והרגוהו.

אנשי הכפר, השכנים והשכנות, נאספו לבית האכר הנרצח, השתתפו בצער המשפחה, הצטלבו והזילו דמעות. גם אני השתדלתי לבוא, גם אני הצטלבת, אולם לבכות לא יכולתי... הדבר לא נעלם מעין רואים...

למחרת באו שנים מן ה"גסטפו", קצין וטוראי. התחילו לחקרני, והקצין החליט שאני בת-מוות. הטוראי התנגד, הואיל ואין לפי דעתו הוכחות ברורות לאשמתי. הקצין הוציא את אקדוחו וכוון אותו ללבי...

בפעם השניה בימי-סבלי עמדתי פנים-אל-פנים עם המוות. באותו רגע קרה דבר מוזר ובלתי-צפוי: הטוראי הטיח בידו על ידו המושטת והמוזינת של הקצין ושמט ממנה את האקדח... האקדח נפל לארץ. התחילה קטטה ביניהם. נתערבו בני-הבית ועלה בידם להשלים ביניהם. רומן סמניוק, בעל-הבית שלי, הביא "משקה". הדבר נגמר בכי טוב — ואני נצלתי ממוות.

אולם החשד בשיתוף-פעולתי עם הפרטיזנים עשה את שלו וה"בולבובצים" הוציאו עלי, שלא בפני, משפט מוות. בעל-הבית הזקן שלי, שהספקתי להתחבב עליו ולקנות את לבו במשך היותי בביתו, חרד לגורלי, הזדרז והתקין בשבילי "מחותרת" מתחת לקמה שבשדהו. חדשיים שכבתי בשוחה שמתחת לשבלים והזקן סיפק לי לחם ומים חוקי. המקום היה צר, מחניק וטחוב. קצתי בנפשי והחלטתי לעזוב מקום מחבואי.

כעבור יומיים הגיעו שני "בולבובצים", הוציאו אותי החוצה, העמידוני

אל קיר ה"סטודולה" (גורן), הציתו סיגריות להנאתם ושאלו אותי בלעג-שטנים: כיצד אני רוצה ליהרג, ברובה או באקדח?.. בפעם השלישית נפגשתי פנים-אל-פנים עם המוות. לא האמנתי הפעם להמלט מן המוות. אלא שמאוד לא רציתי לראות את המוות כמו עיני. כוונתי את הרגע, כשהם נטו ממני הצדה — בבטחונם הרב שקרבנם לא יתחמק מידם — זנקתי במלוא כוחי לאחוריו של הגורן והתחלתי לרוץ. בטוחה הייתי, שיירו בי ויהרגוני מאחורי ויבוא הקץ לסבלותי... אולם הגורל רצה אחרת. כשהתחלתי לרוץ נתקלתי מיד בבור של תפוחי-אדמה עמוק, נפלתי בו ושקעתי בתוך הקש, שהיה מוכן עליו למעלה, כוסיתי בו כליל ולא נודע מקומי... מעל ראשי שמעתי את היריות של מרדפי, שרדפו אחרי בכוון הפוך. שכבתי בבור עד הלילה, כשנשתרר השקט, עליתי מן הבור. קמתי על רגלי ויצאתי מן הכפר. רצתי בלי הרף עד שהגעתי אל היער. שם מצאתי את מפקד הפרטיזנים והתחננתי לפניו שיספחני אל פלוגת הלוחמים. אולם בידי המפקד עלה לשכנעני, שמן החוץ אהיה מסוגלת לשרת את הפרטיזנים שרות יותר יעיל מאשר בפנים. צייד אותי בצרור קלפים, הדריך אותי כיצד להשתמש בהם ושלח אותי לכפרים בתור "גאדאָלקה" (מנחשת). שוב התחלתי נודדת בין הכפרים, נחשתי בקלפים ועשיתי למען האינפורמאציה בשביל הפארטיזנים. למחרת בואי לכפר, שמעתי כי הגרמנים הקיפו את היער והשמידו רובה של הפלוגה.

ב-22 ביולי 1944 נכנסו הרוסים. אני עזבתי את הכפרים וחזרתי אל היער. קשה לתאר את ההרגשה שהרגשתי למראה החורבן המוחלט של היער. מן הבתים לא נותרה אבן על אבן, פרט לבודדים, שנראו כמצבות לקברים. חורבות פרוצות, הריסות ואין איש... תעיתי בין חורבות הגיטו, חפשתי אולי אמצא סימן, זכר למשפחתי. לא מצאתי כלום. כוחותי עזבוני. רגש-החיים העז שפעם עד הנה בלבי והמריצני למלחמת-הקיום — פג... חשבתי, שאין לי כבר לשם מה לחיות. ידי רפו...

אותו זמן התחילו להגיע לקובל פליטי-חוץ. ביניהם שיקע גולדשטיין, פנחס פנטורין, החברות השפיעה. נזכרתי באחי ברוסיה. המציאו לי עבודה. וכך נכנסתי למסלול החיים האנושיים.

* * *

מותה הטרגי של רות (רוסיה) דשבסקי ז"ל

מפי פנחס פנטורין שמעתי על מותה הטרגי של רות (רוסיה) דאשבסקה שנמלטה בפרוץ המלחמה לברית-המועצות ועבדה כרופאה וטרינרית באסיה התיכונה. בשנת 1944 נפגש אתה פנחס בעיר אלמה-אתא. בילו יחד שלושה ימים.

בשיחה זו הביעה רוסיה את משאלתה לחזור לקובל. פנחס נמצא אז בדרך העירה והבטיח לה את כל העזרה הדרושה לכך. בהודע לי הדבר מיד כתבתי מכתב לרוסיה, בו תארתי את החורבן הנורא. רוסיה לא נבהלה מבשורות-איוב שלי וקבלתי ממנה מכתב-תשובה בו כתבה שעל אף החורבן, עז רצונה לחזור העירה, לחיות בה ולו בין החרבות. התקשרתי עם ראש-העיר והלה הזמינה כרופא-וטרינר. בחודש נובמבר 1944 באה אשה לביתי וספרה שרוסיה, יחד עם אמה הגיעו לקובל והן נמצאות בקרון-משא.

פנחס רתם את הסוסים ונסענו להקביל את פניהן. בהגיענו לקרון-הרכבת נתגלתה לעינינו תמונה מחרידה: רוסיה שכבה בקרון-המשא על מצע תבן, רזה, כחושה, מלוכלכת, קודחת מחום והדיבור כמעט ניטל מפיה. על-ידה ישבה אמה. האם ספרה, שבדרך חלתה רוסיה בטיפוס. רצו להכניסה לבית-החולים בקיוב, אך היא התנגדה, כי אצה לה הדרך לקובל. מיד התקשרנו עם השלטונות ובקשנו שיכניסו את רוסיה לבית-חולים, אולי אפשר יהיה להציל את חייה. הרשיון ניתן. רוסיה הוכנסה לבית-חולים בליוביטוב.

כשהורידוה מהקרון והעלוה על העגלה, פקחה את עיניה, ולאחר מאמץ רב אמרה: סימה, פטיה, למה כל הטורח? הכל אבוד, מאוחר. אני גוססת. לאן אתם מובילים אותי? אלה היו המלים האחרונות של רוסיה. למחרת היום מתה בבית-החולים שבליוביטוב, מקום שם נקברה.

כשהגעתי עם פנחס לבית-החולים לשאול לשלום רוסיה — עלה בגורלנו המר לשמוע מפי הרופא את ההודעה האומללה: רוסיה איננה. לפני שעות מספר הובאה לקבורה. היתה לה לרוסיה טבעת. את הטבעת הזאת מסרה לי אמה של רוסיה למזכרת-נצח, שאנצור בלבי זכר הבת — החברה היקרה — עד יומי האחרון.

(נרשם ועובד ע"י י. טייטלקר)